

Kálmán Mária

AKI A POKOLBÓL VISSZATÉRT
(DANTE)

Dráma

Édesapám emlékére, 1965

Szereplők

Dante Alighieri, politikus és író
Giotto di Bondone, festő
Brunetto Latini, agg tudós és kancellár
Giano della Bella, a firenzei köztársaság népvezére
Guido Cavalcanti, a ghibellinek vezére
Cino da Pistoia, ghibellin lovag
Corso Donati, Forese Donati,
Simon Bardi, Rosselino della Tosa - gvelf lovagok
Cinta Pela, Giotto felesége
Giovanni Boccaccio, Dante első életrajzírója

Szín: **Firenze** (1287, 1293, 1335) és **Róma** (1300)

Színhely Giotto festő szobája az 1335-ik évben Firenzében, mikor a festő már jómódú polgár is. Giotto öregesen, derékig betakargatva ül, de vázlatfüzete a kezében. Ősz haja a vállát éri, pillantása gyors, de mozdulatai lassúak, szinte tűnődőek, mikor Boccaccio belép, nem áll föl, csak leengedi vázlatát, melyen addig dolgozott. Vizsgálódva nézi a fiatalembert, aki hosszan bókol.

Boccaccio: Fogadja hódolatomat elnézően, Mester! Nem a legnagyobb firenzei festőt, hanem Dante Alighieri barátját szeretném háborgatni. Nevem: Boccaccio!

Giotto: *(tűnődik)* Nem ismerem.

Boccaccio: Most találkozunk először, Mester. Bár firenzei vagyok, de Nápolyban élek, mint a Bardi Bank tisztviselője.

Giotto: *(furcsán)* Igen tiszteletreméltó környezetben él, fiam!

Boccaccio: *(hevesen)* Ellenkezőleg, uram! Szörnyű környezet annak, aki Giovanni Strada tanítványa! Ő gyűlöli a Bardi-házat, s nevelőanyám külön megkérte, hogy engem is erre neveljen.

Giotto: *(érdeklődve)* Mit akar ezzel elérni kedves nevelőanyja?

Boccaccio: Az ő neve Margherita de Margoli, rokona annak a Portinari-háznak, melyből Beatrice Portinari származott. Anyámnak meggyőződése, Beatrice Portinari azonos Dante Beatricéjével, és aki halálát férje: Simon Bardi okozta!

Giotto: *(elismerően)* Okos asszony.

Boccaccio: *(boldogan)* Igen, uram, nagyon okos! Ő küldött kegyelmedhez, Dante Alighieri legjobb barátjához.

Giotto: *(morog)* Eddig nem rossz az ajánlólevele... Halljuk tovább: mit óhajt tőlem?

Boccaccio: *(felmutatja az eddig is kezében szorongatott fóliánst)* Ez a könyv, uram, Dante színjátéka... Isteni Színjáték...

Giotto: *(felfigyel)* Hogy mondta? Isteni?

Boccaccio: *(kissé ijedten)* Divina Commedia - ezt mondtam? Baj talán, hogy isteninek neveztem?!

Giotto: *(főlegyen esedik székében)* Tisztában van azzal, hogy Dante műveit tilos olvasni Firenzében?

Boccaccio: *(kitör)* De miért, uram, miért? Hallottam Bertrando Pogetto máglyáiról, melyen elégette és átok alá helyezte Dante műveit! Hallottam, hogy holttestével is ugyanezt cselekedte volna az inkvizíció, ha idejében közbe nem lép Ravenna grófja! Tudom, hogy teste Ravennában nyugszik, műveit ismerik és fordítják szerte a világon, csak itt, szülővárosában tagadták meg. Ezért jöttem, uram: miért üldözi Firenze a leghűbb firenzeit?!

Giotto: *(tapasztalt-ravaszkan)* Nem írogat ön, Boccaccio úr?

Boccaccio: *(zavarban)* Nem tudom... azaz... nem értem, hogyan jön ide ez a kérdés?

Giotto: *(mulat rajta)* Miértjeiből, fiam. Elég költőt ismertem ahhoz, hogy tudjam, ki kérdez okkal, ki ok nélkül! *(Boccaccio zavart mozdulataira)* Ezért nem kell lenyelni kezét-lábát, ne gondolja, hogy bogaras vén festővel került össze, akiből egy szót sem lehet kihúzni! De nem szoktam válaszolni minden hozzám intézett kérdésre... Nem elég értelmesek, vagy nem elég érdekesek. Nem gondolja, hogy a mai fiatalokat csupa olyan dolog érdekli, amihez semmi köze a valóságnak? Úgy találom, ön ritka kivétel...

(Csak most kínálja helytel Boccacciót, s az leül vele szemben)

Van valami a külsejében, ami Dantéra emlékeztet engem... Ugyanilyen göndör hajú, keményszájú fiú volt, mikor megismertem. Csak a szeme volt más.

Boccaccio: Hogyan lettek barátok?

Giotto: Nevelőapáinkon keresztül, akik mindkettőnk számára többet jelentettek, mint szülőapáink. Dantét Latini nevelte, engem Cimabue. A tudós és festő. Latini és Cimabue barátok voltak, és gyakran meglátogatták egymást. Így kerültem a Latini-házba, még akkor, mikor Dante Bolognában tanult.

Cinta: *(hirtelen benyit)* Bocsánat, drágám, de tudnom kell, hogy a vendéged itt marad-e ebédre?

Giotto: *(élénken)* Gyere csak be, Cinta, s nézd meg ezt a fiatalembert! Úgy fest, mint akinek ebéd kell?! Tudod kiről faggat?

Cinta: *(nyugodtan)* Dantéről.

Giotto: *(meglepve)* Honnan tudod?

Cinta: Onnan, hogy válaszolsz neki. *(megsimogatja)* Csak nyugodtan, fel ne zaklasd magad! Rajta azzal már nem segítesz... *(kísiet)*

Giotto: *(elmélázva)* Van felesége?

Boccaccio: Nincsen. Huszonkét éves vagyok, uram.

Giotto: Danténak 12 éves korától volt menyasszonya!

Boccaccio: *(gyámoltalanul)* Fejlett szervezete lehetett.

Giotto: Nem fejlettebb, mint más firenzei gyermeké, kiket szintén 12 éves korukban jegyezték el! A mátkaság 10 évig tartott, akkor meg kellett ülni a nászt. Az eljegyzés felbontása vérbosszúra adott okot. S ez csak egy Dante korának íratlan törvényeiből!

Boccaccio: *(bizonytalanul)* Ha értesüléseim pontosak: Dante 1295-ben, azaz harminc évesen nősült!

Giotto: *(fölénnyel)* Értesülései kifogástalanok. Mégsem tudhat semmit arról az éjszakáról, mely 1287-ben zajlott le, nyolc évvel 1295 előtt, tehát éppen akkor, mikor Dante jegyességének ideje lejárt. Pedig akkor kezdődött minden. Emlékszem, az egész város botrányt szimatolt. Mindenki tudta, hogy Dante eljegyzésük óta feléje sem nézett Gemma Donatinak, s ez felért egy szakítással. Mindezt senki sem kapcsolta össze azzal a ténnyel, hogy Dante évek óta szerelmes verseket ír egy Beatricének nevezett hölgyhöz! Épp elég trubadúr szaladgált Toscanában, s mindnek volt egy Orettája, Piccardája, vagy Beatricéje. A múzsa, azaz halhatatlan művekre ösztönző hölgy éppúgy a költészethez tartozott, mint maga a költő. Emiatt még nem borult föl egyetlen eljegyzés sem.

(Giotto nehézkesen föláll, s egyre lendületesebben járkal, míg időnként egészen Boccaccio arcába beszél)

Dante egészen más volt, mint a többiek. Nem azért írt, hogy elkápráztassa vagy féltékennyé tegye szíve hölgyét! Azért írt, mert szeretett. S ezt én is azon az éjszakán tudtam meg a Latini-házban.

(A szín változáshoz sötétül, s míg Giotto a háttérbe megy, mint Latini pazar izlésű szobája világosodik ki. Középen egy erkélyre nyíló ajtó, balra kijárati ajtó, jobbra egy toronyba vezető lépcsősor, melyen indulásra készen áll Brunetto Latini, s az ifjú Giottohoz beszél.)

Latini: *(ingerülten)* Csak ne azzal a szemtelen fickóval dorbézolna legalább! Ám biztos lehetsz benne, ha éjfél elmúlt, s még nincs itthon! Forese Donati cipeli kocsmáról kocsmára! Hiába mondom, hogy alattomos az a fickó, s fizetett kémje a bátyjának! Mintha a falnak beszélnek. Amilyen okos, olyan ostoba tud lenni némely esetben!

Giotto: Régen figyelem Dantét... Biztos vagyok benne, hogy bántja valami.

Latini: *(kicsit lassabban)* Biztos az a gúnyirat, mely apjára céloz... *(újra felcsattan)* Lefogadom, hogy ez is Forese műve! Csak a Donatiak szemében lehet bűn, ha valaki lovag létére kereskedni volt kénytelen! Meg tudnám fojtani az átkozottakat!

Giotto: Elég nagy bosszúság számukra, hogy Dante a nagy Latini házában él. Az Ön tanain nevelkedett fiatalember nem könnyű préda a Donatiaknak!

Latini: *(jólesik Giotto figyelmessége)* Gondolja? Tényleg úgy látja: hatottam Dantéra? *(bizalmasan)* Annyi verset ír, hogy egészen megzavar vele. No, de ha Ön is úgy látja... *(lejön a lépcsőről)* Ha te is úgy látod, fiam... *(hirtelen)* De nem csapsz be, te festő?

Giotto: *(komolyan)* Akárhány verset ír, Dante az Ön tanítványa, s az is fog maradni. Szíve mélyén már most is politikus!

Latini: *(egy ideig Giotto szeme közé néz, majd hirtelen meggondolja magát, visszaballag a lépcsőhöz)* Hát igen... Ti fiatalok jobban ismeritek egymást. *(visszafordul)* Megvárod?

Giotto: Igen.

Latini: Én felmegyek a toronyba, szép világos éjszaka van. Ha mégsem győznéd kívánni, szólj föl, mielőtt elmegy...

Giotto: Úgy lesz, uram!

(Latini lassú, öreges léptekkel eltűnik a csigalépcsőn. Giotto mindaddig utána néz, míg láthatja. Nem veszi észre, hogy Dante belép az oldalajtón, s lábujjhegyen a háta mögé lopakodik. Most, hogy egymás mellett állnak, látszik: Dante alacsony, szinte törekény termet, de fölényes fellépése, tartós szigorú pillantása elfelejtetik ezt a későbbiek folyamán. Amint Latini alakja nem látható már, Dante átöleli Giotto vállát.)

Dante: *(Suttog.)* Szép jóreggelt...

Giotto: *(Meglépetten felkiált.)* Dante!

Dante: *(Halkan, de már nyugodtan.)* Ne kiabálj, mert zavarod az öreget. Úgysem dolgozott semmit napok óta.

- Giotto: *(Átveszi a stílust.)* Téged vár, de te fűtyülsz az ő aggodalmára! Most hajnalban jössz haza és „szép jóreggel”-t kívánsz!
- Dante: Ha akarod, ezután szép hajnalt köszönök neked, vagy kitalálok valami mást. Nem tehetek róla hogy az éjféltől reggelig terjedő időszaknak nincs megfelelő üdvözlése.
- Giotto: Nem érek rá vitázni veled! Cavalcanti volt itt, s lelkemre kötötte, hogy ne engedjelek sehová, ha megjössz! Lovon jött, és azon is távozott, mint akit kergetnek. Miben sántikáltok megint?
- Dante: Ez egyszer fogalmam sincs semmiről. Alkonyodás óta jártuk a kocsmákat Foresevel. Rossz érzések gyötörtek...
- Giotto: *(Közbevág.)* Vagy rossz borok!
- Dante: Érzéseket mondtam, melyekre megvan minden okom! Különben színjőzan vagyok, és leírtam, ami gyötör.
- Giotto: Nekem el ne mondd! Latinul nem tanították Giottot, a pásztor fiát!
- Dante: *(Felfigyelve.)* Te nem tudsz latinul?
- Giotto: *(Dacosan.)* Nem.
- Dante: Nem is ismered a verseimet?
- Giotto: Az se lenne csoda, annyit karattyolsz ezen az átkozott nyelven! Szerencsére Cavalcanti lefordítja, Casella pedig megzenésíti a szonettjeidet...
- Dante: És végül nem ismerek rá, hogy én írtam!
- Giotto: Jó az neked, minek kerülöd szülővárosod nyelvét?!
- Dante: Mert azt akarom, hogy mindenki megértsen! Azt akarom, mindenki ismerje Beatricét! Azt akarom, mindenki tudjon szerelmemről, mely nem múlik el soha!
- Giotto: Várj csak, ne olyan hevesen! Ebből a szónoklatból két dolog is bántja a fületem. Először: csak nem gondolod komolyan, hogy latinul többen megértenek, mintha toscanai nyelvjárásban verselsz?! Másodszor: csak nem akarod azt mondani, hogy Beatrice élő személy?!
- Dante: *(Komoran.)* Én mindent őszintén csinálok.
- Giotto: *(Meghökkenve.)* Beatrice létezik?
- Dante: Mint te, vagy én.
- Giotto: S természetesen nem Gemma az!
- Dante: Természetesen nem ő!
- Giotto: *(Rövid szünet után.)* Szeret téged?
- Dante: Sokáig hittem, hogy nem. Hogy csak hagyja, hadd imádjam céltalanul! Aztán érkezett ez az év, s Beatrice bevonult a Klarissza zárdába... *(Giotto mozdulatára)* Megértetted te is?! Pont ebben az évben, mikor feleségül kellene vennem Gemma Donatit! Aki így akarja megkönnyíteni utamat, az viszontszeret!
- Giotto: S mióta ezt tudod, azóta dorbézolsz!

Dante: Csak addig, míg föl nem avatják. Aztán teljesítem mesterem kívánságát: pap leszek.

Giotto: Gyáva vagy!

Dante: Beatrice nélkül semminek sincs értelme.

(Mielőtt Giotto bármit mondhatna, kivágódik az ajtó, s Cavalcanti belöki a szobába Forese Donatit. Forese véresen, leszegett fejjel áll, keze hátra van kötve. Cavalcanti sápadt, hűvös, elegáns jelenség, idősebb és imponálóbb a fiatalembereknél. Az a fajta lovag, aki minden körülményben megőrzi nyugalma és tiszta ruháját. Fekete öltönyében is valószínűtlenül magas és karcsú, oldalán hosszú vékony pengét visel, mely ez alkalommal használatlanul pihen tokjában. Cavalcanti kezében kutyaidomító korbács emelkedik-süllyed oly módon, mely megmagyarázza Forese alázatát. A pártvezér melléről messzire virít egy vörös háromszög, közepén fehér liliommal: a ghibellinek jelvénye. Látszik, hogy Forese ruhájáról ugyanazon a helyen leszakítottak valamit.)

Cavalcanti: Itt a barátod, Dante! Kérdezd meg tőle, mivel töltötte az éjszakát.

Dante: Nem értelek, Guido! Forese velem ivott egész éjjel. Félreérthetted valamit, ez egyszer nem vehetett részt semmiféle összeesküvésben!

Cavalcanti: Kivéve abban, melynek az a célja, hogy téged távol tartsanak a Klarissza zárdától!

Dante: Mit beszélsz?!

Cavalcanti: A gvelfek ma éjjel megtámadták a Santa Clara kolostort. A felszentelésre váró novíciákat kényszerítették, hogy feleségül menjenek egy-egy gvelf-hez. S a boldog párok nászát megáldotta ugyanaz a püspök, aki holnap felavatásukat végezte volna!

Dante: *(Foreséhez könyörögve.)* Ugye nem igaz?

Forese: *(Mentegetőzve.)* A bátyám parancsolta...

Dante: *(Cavalcantihoz.)* Mondd, hogy nem igaz!

Cavalcanti: Ily módon ment férjhez Luccia Ventuzzi, Beatrice Starozzi, Beatrice Portinari, sőt saját húgukat sem kímélve: Piccarda Donati!

Giotto: Hihetetlen!

Dante: *(Kétségbeesve.)* Én nem is hiszem el!

Cavalcanti: És ez még nem minden! *(Az ajtó ismét kivágódik.)* Vigyázzatok! *(Cavalcanti a kiáltással egy időben maga mögé rántja Foresét.)*

(Az ajtón három fegyveres férfi nyomakodik be: Corso Donati, Simon Bardi, Rosselino della Tosa. Öltözetük és fegyverzetük egyforma, mellükről virít a fehér háromszög, közepén piros liliommal. Ahogy szembeállnak Cavalcantival, jól látszik, hogy a kétfajta jelvény egymás fordítottja. A három gvelf vizsgálódva néz körül. Donati arca kegyetlen, Bardié ravasz, Tosaé buta, mintegy három megnyilvánulása az arisztokrata gőgnek. Mindhármuk keze a kardmarkolaton nyugszik, majd jobb kezüket tenyérrel lefelé előrenyújtják, mint a régi rómaiak császáruk üdvözlésekor.)

Corso: *(Kissé előrelép.)* Éljen a pápa!

Cavalcanti: *(Ugyanúgy.)* Éljen a császár!

- Corso: *(Visszanyerve nyugalmi helyzetét.)* Dante Alighieri és Guido Cavalcanti urakkal szándékozunk beszélni. A paraszt *(Giotto néz)* távozzon a szobából!
- Dante: *(Eddig is alig bírta tartóztatni magát, most felivölt, s vállánál fogva meg-rázza Corsot.)* Te lovagnak tartod magad, Corso Donati?!
- Tosa: *(Igyekszik kihúzni a kardját.)* Merénylet!
(Bardi visszahúzza, míg Dantét Cavalcanti választja el Corsótól.)
- Cavalcanti: Bizony nem szép, ha valaki feltételeket diktál, mikor öccsét kutyakor-báccsal verik végig a városon!
- Corso: *(Hidegen.)* Forese, mi a válaszod?
- Forese: *(Katonáisan.)* Tudom a kötelességemet! *(Merev léptekkel elhagyja a szobát, melyben senki sem akadályozza.)*
- Corso: Van még valamilyen kifogásuk?
- Cavalcanti: Kettő is. Először: vonja vissza, amit Giotto di Bondone úrról mondott. Másodszor: ne kiabáljon, mert a mindannyiunk által tisztelt és szeretett Brunetto Latini a toronyszobában dolgozik, és nem szereti, ha zavarják.
- Tosa: Pimaszság! *(Bardi ismét lefogja.)*
- Corso: *(Még egyszer körbenéz, aztán jóval halkabban.)* Voltaképpen igazuk van, mert barátjuk még csak nem is paraszt, hanem festő!
- Tosa: *(Gúnyosan.)* Piktör!
- Giotto: *(Nevetve.)* Köszönöm, uraim, ez nekem tökéletesen megfelel!
- Corso: *(Hangsúlyozottan figyelembe se veszi.)* Ezután kérem Dante Alighieri lovagot, hogy tüzze ki unokatestvéremmel, Gemma Donatival kötendő házasságának időpontját.
- Dante: Semmi közöm Gemma Donatihoz!
- Tosa: *(Diadalmasan.)* Vendetta!
- Cavalcanti: *(Gyorsan.)* Uraim, önök ma olyan cselekedetre vetemedtek, mely feljogo-sítja Dante Alighierit a családjukkal való szakításra anélkül, hogy önöknek jogot adna vendettára!
- Corso: *(Gőgösen.)* Ha a novíciák házasságára gondol, téved. *(Papírtekercset mutat föl.)* Tessék: a pápa nyílt parancsa, mely szerint Simon Bardi, Rosselino della Tosa, és még néhány kedves híve onnan és oly módon választ feleséget, ahogy neki tetszik! Nekünk így tetszett!
- Dante: *(Corsora ront, s pusztá kézzel fojtogatja.)* Nyomorult!
(Senki sem figyel az ajtóra, melyen belép Giano della Bella, kezében egy rövidcsövű puskával, melyeket éppen ebben az időben kezdtek használni, s elég ritka fegyvernek számított. Giano szemmel láthatólag büszke a fegyvereire.)
- Giano: Bravó, Dante Alighieri! Föl a kezekkel, uraim, ne kapkodjanak az oldaluk-hoz, mert azt hiszem, fáj! Nocsak, Giotto fiam, szedd el azokat a pálciká-kat sorba mindegyiktől, így ni. Csak nyugalom, nyugalom, mindjárt le-tehetik hófehér kezecskéiket, tessék, most akár le is ülhetnek!

Cavalcanti: (Örömmel.) Giano Bella! Elhoztad Nápoly hercegét?

Giano: A szokott helyen vár. (Cavalcanti tanácsstalanságát látva.) Menj csak, ez a két, Pistoiában készült rövidcsövű elég az urakkal való beszélgetéshez! (Cavalcanti elrohan.) Dante fiam, folytasd csak, felőlem bizvást megfojthatod ezt az úriembert!

Corso: (Megvetéssel.) Gazember!

Dante: (Elkeseredetten.) Ha ti lovagok vagytok, Corso Donati, akkor ki kell irtani minden lovagot!

Giano: Bravó!

Dante: Én most hozzátok nem nyúlok, de kijelentem, szent a gyűlölet, mely ellenetek fordul, s halálomig keresni fogom az eszközt, mellyel lesújthatok rátok!

Giano: Bravó, kedves Dante! Fogjuk mi még együtt kiáltani: „pokolba a gvelfekkel, korbácsot minden grandnak!”

Dante: S úgy kell folytatnunk: „le a ghibellinekkel, éljen a firenzei polgár!” A pártatlan, független, szabad firenzei polgár!

Corso: Bolond!

Giano: (Corsohoz.) Uraságodnak itt nincs joga beszélni! Ha jól tudom, kegyednél van két meghatalmazás a pápától. Az egyik felhatalmazza őszentsége híveit a liliumtiprásra, a másik a királygyilkosságra. Ide mindkettővel, aztán mehetnek. Amíg én vigyázok Anjou Károlyra, addig nézzenek békésebb foglalkozás után!

Corso: (Sziszegve átnyújtja a tekercseket.) Még találkozunk!

Giano: (Kedélyesen.) Az lehet. Remélem ugyanilyen körülmények között!

(A gvelfek távoznak. Giano vidáman utánuk kiált.)

Éljen a császár!

(Visszafordul a fiatalemberekhez.)

Drága, pártatlan művészeim, ezután a keresztvíz se mossa le rólatok, hogy ghibellinek vagytok!

Dante: Gvelf, aki nem ghibellin, ghibellin, aki nem gvelf! Túl egyszerű az élet Firenzében!

Giano: Az a megjegyzés a független firenzei polgárról tetszik nekem! Amíg nem tudjuk megvalósítani, fogd fiam ezt a két iratot. Mivel Corso nem tudja cselekedetének törvényes voltát bebizonyítani, míg újabbat nem szerez: védve vagy mind a házasságtól, mind a vendettától!

Dante: Mindegy már minden, az én Beatricémet megölték!

Giano: Sosem hallottam, hogy halál nélkül is lehet ölni.

Dante: Pedig lehet!

(A szín változáshoz sötétiül, csak Giotto alakja látszik tisztán, aki helyén maradva beszél a láthatatlan Boccaccionak.)

Giotto: Röviddel ezután Beatrice Portinari meghalt, amint suttogták: a kényszerű nász miatt. Temetése után Dante oly beteg lett, hogy barátai sorban elbúcsúztak tőle. Csak Giano Bella késett, s mi nem tudtuk: merre jár. Egy nap Dante túl volt a veszélyen, de göndör haja elhullt, s tar fejét leplezni sapkát viselt. Fogalmazványok százait alkotta, melyben értesíti a világ fejedelmeit Beatrice haláláról. Szeme fájt és meggyengült. Nemegyszer gennyedt könnye hullt a papirosra, de nem lépett ki házából öt évig. 1293-ban az utcákon ismeretlen zaj támadt...

(A szín újra világos, a szoba ugyanaz, Giotto is változatlan, figyeli barátját. A megváltozott külsejű Dante a középső ajtó üvegein át az utcára figyel. Az ablakon távoli fények tüze lobog, a tömeg zúgása tisztán érthető: „Pokolba a gvelfekkel! Korbácsot minden grandnak! Le a ghibellinekkel! Éljen a firenzei polgár!”)

Dante: *(Visszafordul Giottohoz.)* Sosem tudtam, hogy ennyi ember él Firenzében! Teljesen ismeretlenek.

Giotto: Csak azt ki ne találj, hogy öt év után épp most még az utcára először! Borsózik a hátam, ha arra gondolok, hogy ezeket a szavakat elsőnek te ejtetted ki a szádon!

Dante: Meg Giano.

Giotto: Nyugodt lehetsz, hogy Giano kiveszi a részét ebből a kavarodásból! Csak azt tudnám, miben reménykedik? Ki engedi megfosztani magát őseitől örökölt kiváltságaitól? Ki osztja szét a vagyonát azért, hogy másnak is jusson? Nekem se címem, se pénzem, mégsem helyeslem, hogy csupa hozzám hasonló szegény ördög városát csináljak Firenzéből!

Dante: Tanítsd meg a grandjainkat ilyen önzetlenül aggódni Firenzéért, s megmented a várost.

Giotto: Ugyan mitől?

Dante: A végpusztulástól. Ne hidd, hogy nem tudom, mi történik odakinn. Évek óta minden reggel halottak tömege fekszik az utcákon. A ghibellin gvelfre vadászik, a gvelf ghibellinre. Az arisztokrata polgárt gyilkol, a polgár arisztokratát. Éppen ideje, hogy a nép rendet csináljon...

Giotto: Vagyok bátor kételkedni a nép rendteremtő erejében! Valakinek vagy valakiknek csak kell irányítani ezt a fejetlen erőt!

Dante: *(Nyugodtan.)* S mért ne lehetne népuralom Firenzében? *(Az ablakhoz lép.)*

(Kintről ütemes kiáltás hallatszik: Viva Giano Bella!)

Itt van Giano!

Giotto: Ez várható volt.

Giano: *(Belépve átöleli az eléje siető Dantét, majd kibontakozva az ablak felé tart, ahonnan folyamatosan hallatszik az éljenzés.)* Hamar az erkélyre, Dante! A forradalom türelmetlen!

(Dante szótlanul kitárja az ajtót, Giano az erkélyre lép. Viharos vivát fogadja, majd intésére halálos csend lesz. Giano ettől kezdve a közönségnek háttal, a láthatatlan tömegnek beszél. Távolban látszanak az égő házak.)

Giano: Firenze szabad népe, üdvözöllek... *(Viva Giano!)* Nincs úr többé, nincs grand, futnak az arisztokraták! *(Vivát!)* Nincs gvelf, és nincs ghibellin! Csak szabad, független firenzei polgárok vannak! *(Úgy van!)* A fegyvert azonban nem tesszük le, míg nincs alkotmányunk! *(Helyes!)* Megírjuk mi is Firenze Magna Chartáját, törvényeket hozunk! *(Törvény!)* Köztársaságunk alapja: a céhek! *(Viva respublica!)* Ácsok, kötélverők, molnárok, takácsok vezessék Firenzét! *(Éljen!)* Szabályozni fogjuk a vám- és pénzügyeket, nincsenek kiváltságok többé! *(Nincsenek!)* Az aranyforint minden személyében szabad firenzei polgár tulajdona! *(A föld is, a föld is!)* Igen, a föld is! Vegyétek el a Buondelmontiktól! *(Fifantiaktól! Umbertiektől! Donatiaktól!)* Fegyverbe, Firenze népe, s győzni fogsz! *(Viva respublica! Fegyverre!)*

(A tömeg eloszlik, de a zaj ne szűnik meg véglegesen, bár Giano a szobába lép, s Giotto azonnal becsukja az ajtót, Giano boldogan nevet Dantére.)

„Éljen a köztársaság!” - ez mégis különb jelszó, mint: éljen a pápa, vagy a császár?

Giotto: Különbnek különb, csak nem olyan tartós!

Dante: Bocsáss meg néki, Giano, nem tudja, mit beszél!

Giotto: Már hogyan tudnám, mit beszélek! Elhamarkodottnak tartom ezt a forradalmat!

Giano: Miért?

Giotto: Mert olyan érzelmekre épül, melyek háttérbe szorítják az értelmet!

Giano: Látod ez igaz! Csakhogy én politikus vagyok, s olyan emberekkel kell dolgoznom, amilyenek vannak. A forradalmat ők csinálták, s nem én. De ti művészek, pontosan ti vagytok a felelősök azért, milyenné válnak ezek az emberek! Egy új államformához a diplomata adja a fegyvert, s a költő nevel embert! Rajtatok a sor!

Giotto: Ezek gyilkosok. Az utcán vér folyik!

Giano: Eddig is az folyt!

Giotto: De nem csaptak a falhoz csecsemőket! Nem teperték le az asszonyokat!

Dante: De igen, eddig is leteperték. Rossz a memóriád, barátom!

Giotto: *(Makacsul.)* Lehet. Ennek mégsem lesz jó vége! A gvelfek ránk zúdítják a pápa seregeit.

Giano: Celesztin pápa lemondott Benedetto Gaetani javára, aki VIII. Bonifác néven kívánja fejére tenni a tiarát. Kisebb gondja is nagyobb annál, hogy Firenzével törődjön ilyenkor!

Giotto: Annál hamarabb itt lesznek Anjou Károly seregei!

Giano: A herceg okosabb annál, hogy harcba kezdjen egy vadonatúj köztársasággal. Ő is a pápaválasztásra ment, remélve, hátha neki ígéri a magyar trónt, mivel az Árpád-háznak nincs több utódja. Nagy idők ezek barátom. Az

Árpádokat felváltják az Anjouk, a Höhenstaufok helyeit a Habsburgok népesítik be. Dinasztiák jönnek, dinasztiák mennek, Bonifácnak épp elég tennivalója lesz velük. Mire fölfigyelne a firenzei eseményekre: köztársaságunk megszilárdul! Verhetetlen lesz. Le kell győzni önmagatokat: félre a tollal! Firenzének államférfiakra van szüksége!

(A szín változáshoz sötétül, csak Giottót látni, amint tovább beszél a láthatatlan Boccacciohoz.)

Giotto: Giano della Bella köztársasága a kötélverők, molnárok, ácsok, takácsok és szövönők kezéből hamarosan átvándorolt a nagykereskedők és bankárok zsebébe. Meghalt Giano, és Dante eltemette, mint eltemette Brunetto Latinit. Pillája sem rebbent a két férfi sírjánál, kik lelkét nevelték. De akaratukat megfogadta, s volt ereje letenni a tollat, belépni a céhek egyikébe, s feleségül venni a gvelfek leányát. Gemma Donati keze megnyitotta az utat a Signoriához. Befogadta a Népek Tanácsa, fölemelte a Százak Tanácsa... Magáénak hitte gvelf és ghibellin, akik most már új nevekkal folytatták régi harcukat. A polgár „fehér” volt, a nemes „fekete”. A város fölött uralkodott a hat prior, s közéjük jutott 1300-ban Dante Alighieri... Nem láthattam vörös talárjában, mert Rómába hívott Bonifác. Mentem, mert ritka kincs látni az Örök Várost, s a Szent Péter bazilikára festeni, amit a halhatatlanságról képzelünk. A jubileumi ünnepségek visszatartottak munkámban. Naphosszat szobámban emésztődtem már, mikor váratlanul rám köszönt Dante.

(A kivilágosodó szín Giotto római celláját mutatja, szegényes heverővel, szertedobált ecsetekkel, festékekkel. A belépő Dante egyetlen pillantással felméri a szobát.)

Dante: Szép jóreggelt...

Giotto: *(Hozzászalad, átöleli.)* Dantém, ezt nevezem meglepetésnek! Holnap nem lesz nézője a jubileumi ünnepeknek!

Dante: Ne túlozz... Nem ritka látvány Rómában egy firenzei prior! Sajnos...

Giotto: Firenzei prior nem, de Dante Alighieri igen! Öszentsége a tenyerén fog hordani!

Dante: Sőt, hozzá fog láncolni. *(Másképp.)* Mielőtt tovább áradoznál, közlöm veled, hogy Firenzében már nem számítok priornak, s Rómában is csak addig vagyok az, míg át nem adom Bonifácnak a Signoria üzenetét.

Giotto: De hisz ez örülség! S ha történetesen nem tetszik a pápának az üzenet?! Mit csinálsz mentelmi jog nélkül?!

Dante: Mint magánembernek is lesz szavam Benedetto Gaetanihoz.

Giotto: Halljam!

Dante: Oldozzon fel Gemma Donatinak adott szavam alól.

Giotto: Sejtettem, hogy boldogtalan vagy.

Dante: Sejtetted?! Neked, a barátomnak, tudni kellett volna!

Giotto: Úgy képzeltem: Gemma elfelejteti Beatricét.

Dante: Az élők sosem felejtetik el a holtakat!

Giotto: Azt hittem: jó, hogy nem vagy egyedül.

Dante: A házasság megszünteti az egyedüllétet, de növeli a magányt. Leszűkíti az egymásért való felelősség határait. Megszokássá szűríti a szenvedélyt. Kényszerre teszi az erkölcsöt, kötelességgé a szeretetet.

Giotto: Mégis: a családot tartják az élet legfontosabb tartalmának.

Dante: Lehet, hogy a legfontosabb, de nem a legnemesebb, mivel senkit sem tesz értékesebbé önmagánál. Aki nem fejlődik, az nem tud lelkesedni. Márpedig lelkesedni az élet iránt: ez emberi kötelességünk.

Giotto: Nehezek nekem az igazságaid. Azt látom, hogy alaposan elválasztod a házasságot a szerelemtől.

Dante: Ahol gyermekek között történik az eljegyzés, s törvények követelik, hogy két szerencsétlenből legyen egy pár, ott semmi közük egymáshoz. Nem a házasság, hanem a szerelem vezet bennünket a boldogság állapotába.

Giotto: Szerinted van ilyesmi?

Dante: A lelkünkkal rokon lélek iránti rajongás, a világ dolgainak ismerete, az emberi együttérzés és társadalmi igazságosság együtt adják, amit közönségesen boldogságnak nevezünk.

Giotto: Kevés esélyem van rá, hogy boldog legyek a te meghatározásod szerint. Ez annál szomorúbb, mert kezdek kételkedni abban, hogy életünknek van értelme.

Dante: Alkotni és változtatni!

Giotto: Ennyi lenne az egész?!

Dante: Azt hiszed, ez könnyű?! Mit alkottál, ami maradandóan örök tanúságul szolgál emberségedről?! Milyen gonoszszágon és igazságtalanságon változtattál magadat nem kímélve?!

Giotto: Hiszen ha hozzájutnék az ecsethez! De a pápa azt hiszi, elég kenyeret és ruhát adni művészeinek, s máris joga van beleszólni gondolatainkba! Naponta háromszor hívat magához: előírja, hogy mit fessek, ellenőrzi, hogy azt csinálom-e, végül törölteti az egészet! Azt hiszed, lehet így dolgozni?! Egy kép nem sok, de annyit sem festettem, mióta Rómában vagyok! Nem vagyok hajlandó kontárrá válni öszentsége kedvéért!

Dante: Azok akarnak mindenhez érteni, akik semmihez sem értenek. Bonifác jó pápa lenne, ha nem akarna ezenkívül még jó festő, jó író és jó politikus lenni.

Giotto: Meg hadvezér, pénzszakértő, uzsorás és világfi, régész, oklevél-hamisító, végül közönséges zsarnok!

Dante: Gyanakvó és felszínes emberekből lesznek a diktátorok. VIII. Bonifác világalomra tör, s azt hiszi, ezzel cselekszi a legnagyobb jót a világgal.

Giotto: Mit akarsz, Isten fia sem kérdezte a világtól, hogy akarja-e a megváltást, vagy sem?! Megváltotta, és kész. Mondd csak, te gyakran érzed, hogy megváltott vagy?

Dante: Tervezek egy művet, melyben majd beszélek erről.

Giotto: Nehéz lesz. Én kisebb témával sem boldogulok. (*Lerántja a borítót egy vászonról.*) Nézd meg ezt a képet. Új allegóriát szeretnék festeni az igazságról. Nem megy! Öltöztettem már feketébe, fehérbe, lefestettem állva és ülve, mérleggel és anélkül... Sehogy se jó. Egyszerűen nem az, amit én akarok mondani!

Dante: És mit akarsz mondani?

Giotto: Nem látod?

Dante: Nem.

Giotto: Látod, ez az! Én sem látnám a te helyedben, pedig olyan nyilvánvalónak látszik. (*Magyarázza.*) Nézz a szemére: nincs rajta kendő. Mert szerintem az igazság nem vak!

Dante: Hanem?

Giotto: Mi az, hogy „Hanem?”! Nem vak, és kész! Nem festek kendőt a szemére, ha vagyont ígérnek, akkor se!

Dante: Az, hogy az igazság nem vak: csak a tétel fele. Hol a másik fele?

Giotto: Számomra szofizma az ilyesmi, hogy a tétel egyik fele, meg másik fele! Ne feledd, hogy homokban tanultam rajzolni... Értsd meg, hogy csupán annyit akarok mondani, hogy az igazság nem vak, de hiába veszem le a kendőt a szeméről, attól még vak is lehet, meg süket is!

Dante: Na, látod!

Giotto: Persze, hogy látom: nem tudok festeni!

Dante: Sokkal jobban festesz, mint Cimabue, s egyszer még azt fogják mondani rád, hogy megdöntötted a bizánci stílus merevségét. Képedben pedig az a hiba, hogy állítás nélkül tagadsz egy eddig elfogadott tételt. Ez éppen olyan, mintha teremtés nélkül pusztítanál. Arra senki sem kíváncsi, hogy szerinted miért nem vak az igazság! Más lenne, ha azt állítanád, hogy az igazság nem vak, hanem könyörtelen...

Giotto: Könyörtelen?!

Dante: Nekünk, művészeknek bizonyítani kell. Cambio most kezdett hozzá a Palazzo Vecchiohoz. Mikor a Signoria alkudni próbált, közéjük vágta csúcsos sipkáját: „Ti fogtok itt tanyázni, nem én! Ha nem utaljátok ki az összeget, olyanra építem az egészet, hogy az egész világ a ti zsugoriságokat fogja nevetni!” Megkapta a pénzt...

Giotto: Mit bizonyít ez szerinted?

Dante: Azt, hogy a művész csak akkor tud hatni másokra, ha hisz a maga igazságában!

Giotto: De ha én csak addig jutottam el: az igazság nem vak, hanem látó...?

Dante: Akkor kevés a mondanivalód, s míg ki nem bővíted, nem tudsz tovább haladni.

Giotto: Érzem, hogy így van. Mit csináljak... Mit kell csinálnom?!

- Dante: Hagyd el Rómát. A pápa közelében nem lehet allegóriát festeni az igazságról!
- Giotto: Tényleg, még nem mondtad, miért nem vagy prior, s milyen üzenetet kell átadnod a pápának? Bár bevallom, mindig tudtam: nem arra születél, hogy parányi világ törpe igazságait védelmezd!
- Dante: Szeretni csak kis hazát lehet igazán. Firenze az újkor Athénje, falai közt tudósok, művészek, orvosok és filozófusok százai élnek. Kereskedőinket ismeri a Hanza, bankáraink királyoknak kölcsönöznek. Csak a pápa nem ismeri el függetlenségünket. Utolsó priori feladatomban meggyőzni Őszentségét arról, hogy jobb szövetségesesek vagyunk, mint alattvalók.
- Giotto: Nem gondolhatod komolyan, hogy ilyen üzenetet viszel VIII. Bonifácnak! Ez felér... -
- Dante: ... - egy halálos ítélettel, igaz?! Csakhogy emlékszel, mit írtam Beatrice halálakor? Hol a lantod...?
- (*Kíséri magát.*)
- „Míg életem múlt voltán tűnődtem, s hogy megszakadhat bármely pillanatban; sírt Ámor is, ahol lakik szívemben; ez a sírás úgy a lelkembe döb-bent, hogy bensőmben ily sóhajra fakadtam: - megeshetik, hogy meghal a szerelmem! S ettől oly szédülés fogott el engem, hogy a nagy félsz szemem is behunyatta...
- (*Eldobja a lantot.*)
- Egyszer... egyetlen egyszer... mikor megértettem, hogy egyedül maradtam: akkor megijedtem. Többé nem lehet megijeszteni. És most...
- Giotto: Csak nem akarsz elmenni?! (*Kapkod.*) Ez örültség! Ez: öngyilkosság!
- Dante: Amivel tartoztam: befejeztem. Corso Donati, Simon Bardi, Rosselino della Tosa...! Emlékszel?
- Giotto: A klarissza novíciák elrablói!
- Dante: Igen. Most száműzöttek. Kicsit szégyellem magam, hogy csak addig kellett a priorság, míg ezt elértem. Saját lelkiismeretemnek tartozom a pápai küldetéssel, így a mérleg helyrebillen. Aztán...!
- Giotto: Olyan világot teremtesz, ahol örökké tart kettőtök szerelme! Ezt kell tenned, Dante! Ezzel még tartozol Beatricének!
- Dante: Vita Nuova...
- Giotto: (*Lázasan, mint aki végre tudja, mit kell mondania.*) A Vita Nuova egy ifjúkori szerelem nagyon szép története. De a ti szerelmetek örök. Örök szerelemről halhatatlan alkotásnak kell beszélni! Hol ez a halhatatlan mű?
- Dante: (*Hosszan nézi barátját, aztán elmosolyodik.*) Köszönöm. És most Isten veled! (*Elmegy.*)
- Giotto: Isten veled... (*Lassan leül a karosszékre, lehajtja a fejét. Az ajtón berohan Cino da Pistoia.*)
- Pistoia: Elfogták Dantét!
- Giotto: (*Felugorva.*) Mit beszélsz?

Pistoia: Régebben itt vagyok már... nem mertem bejönni Azt hittem, hogy rád várnak a pápa testőrei... Helyesebben... nem tudtam, hogy Dante nálad van. Meglepődtem, mikor kilépett. Azonnal lefoglalt. Most mi lesz?!

Giotto: Szerinted minek kéne lenni?

Pistoia: Lázadásnak, hadüzenetnek, vagy mit tudom én?! Meddig packázik még velünk a pápa?

Cinta Pela: *(Úgy lép be az ajtón, hogy meghallja a végszavakat.)* Amíg hagyják! *(A két férfit rábámul. Cinta nyugodtan, sőt büszkén túri. Giotto szólal meg először.)*

Giotto: Kegyed kicsoda?

Cinta: Nevem Cinta Pela di Lapo. Unokája Özségsége testőrkapitányának, tisztelője Dante Alighierinek.

Pistoia: Ezt a kettőt képtelen vagyok összeegyeztetni!

Cinta: *(Gőgösen.)* Azért jöttem, hogy tanácsot adjak! Szeretem őt.

Pistoia: Kegyed: - Beatrice?

Cinta: Nem azt mondtam, hogy ő szeret engem, hanem hogy én szeretem őt. Azt akarom, hogy kiszabaduljon az Angyalvár börtönéből, s ez jelenleg egyetlen úton lehetséges: ha Gemma Donati könyörög férje szabadságáért.

Giotto: Ez pont lehetetlen.

Cinta: Miért?

Giotto: Dante fel akarja bontani házasságát.

Pistoia: Nagyon helyes! Sosem szerettem azt az asszonyt! Dante szóhoz sem jutott a pelenkáktól, meg befőtt üvegjeitől!

Cinta: Akit zavar az ilyesmi, az ne nősüljön meg! Gemmának három gyerek lóg a nyakán!

Pistoia: Azelőtt meg ő lógott Dante nyakán! Egész Firenze tudja, hogy Dante házassága politikai kompromisszum volt, mert azzá keverték a Donatiak, hogy pártába ne maradjon bájos rokonuk!

Cinta: Gemma tehet a legkevésbé róla!

Pistoia: Talán arról sem tehet, hogy ötévi házassága alatt négy sort írt Firenze legnagyobb költője?

Cinta: Dante nem hagyja magát szeretni...

Giotto: *(Közbevág.)* Négy sort?! Milyen négy sorról beszélsz?

Pistoia: Tessék, itt van. Cavalcanti bízta rám halálos ágyán. Az ő asztalán kezdte írni Dante, *(Cinta felé.)* otthon valószínűleg nem volt hely, ahová letegyen egy papirost! Ezt akartam átadni neki, még nem tudhat Cavalcanti haláláról.

Giotto: *(Megrendül.)* Cavalcanti meghalt?

Pistoia: Dante száműzte Bardival, Tosával és Corso Donatival együtt. Meg kell hagyni, igazságos ítélet volt. Cavalcanti kezdte a verekedést, nem lehetett megmenteni. Ütközben mocsárlázat kapott, mely végzett vele. Szörnyű volt... Ezt az embert nem járta penge, nem tudta ledobni ló, nem tudta le-

ütni bérgyilkos, s elvitte a mocsárláz! Kínlódott, Dantét emlegette. Utolsó világos pillanatában bízta rám ezt a papírt, nyilván fontosnak tartotta. Én nem értem.

Giotto: *(Olvas.) „Itt kezdődik a színjáték, írta Dante Alighieri, születésére nézve firenzei, erkölceit tekintve nem az” -*

Cinta: Ez sajnos igaz!

Pistoia: *(Hangsúlyozott ellentmondással.)* Hál istennek, igaz!

Giotto: „Pokol, első ének.”

„Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz utat nem lelém.
Ó, szörnyű elbeszélni mi van ottan...”

Cinta: Nincs tovább? *(Giotto nemet int a fejével, lassan leül.)*

Pistoia: Ez egész értelmesen hangzik. Hogy tudta elolvasni ilyen gyorsan? Összevissza keveri benne a nyelvjárásokat, sőt latin szavak tömegét használja! Hirtelen rápillantásra azt hittem, idegen nyelven írta.

Giotto: Új nyelven írta: olaszul. Régi álma egy nyelv, melyet egyformán megért toscan, lombard, szicíliai, vagy nápolyi. A pápa elsősorban ezért haragszik rá: veszélyben érzi a mindenható latint, papjai nyelvét! Micsoda óriásnak kell lenni ahhoz, barátaim, hogy valamit változtassunk ezen a kicsi és kicsinyes világon!

Cinta: Talán erről a pokolról beszél? A pápával való küzdelmének pokláról?

Pistoia: Inkább szerencsétlen házasságának pokláról!

Giotto: Vagy Firenze pokláról, melynek véres árnyai elszakították Beatricéjétől. Ki tudja ezt most megmondani?! Egy biztos, Cinta Pela: Dantéért nem kell könyörögni a pápánál! Dante visszajön, hogy ezt a négy sort befejezhesse!

(A szín változáshoz sötétül, csak Giotto ülő alakja látszik. Az ismét kivilágosodó színen már Giotto firenzei szobája látható, a figyelmesen hallgató Boccaccióval.)

Boccaccio: *(Miután látja, hogy Giotto nem beszél tovább.)* S visszajött...

Giotto: Igen, vissza. Három évig volt a pápa foglya, s akkor szabadult, mikor Bonifácot fogatta el Nogaret Vilmos. Addigra viszont győzött a gvef párt Firenzében. Dantét örökös száműzetésre ítélték, amit elfogadni nem tudott. VII. Henrik császár az ő tanácsára fogta ostrom alá Firenzét, mivel a város nem volt hajlandó magáévá tenni Dante nézeteit a monarchiáról. Ezzel a szakítás véglegessé vált. Bertrando del Poggetto pápai inkvizítor máglyán égeti el a „De Monarchia”-t, s index alá helyezi Dante műveit Firenzében. A Poklot és a Purgatóriumot olvastam már akkor. A Paradicsomot Padovában kaptam kölcsön rövid időre. Szerettem volna beszélni minderről Dantéval, de többé nem találkoztunk. Halálát egy évvel később tudtam meg, amint valójában történt. Mocsárlázban halt meg, mint Cavalcanti.

Boccaccio: Ön nyilván Dante bosszújának tekinti a Színjátékot?

- Giotto: Miért tekinteném annak? Mert Firenzében élek, mert feleségül vettem a pápa testőrkapitányának unokáját, mert sosem voltam ghibellin, sem gvelf, attól még nem szüntem meg művész maradni. A Színjáték pedig csupa művészet. Danténak három szenvedélye volt: a politika, a költészet és a szerelem. Cintával sokat beszélgettünk erről, ő nem osztja a véleményemet, mely szerint a Pokol: politika, a Purgatórium: költészet, a Paradicsom: szerelem. De én jobban ismertem Dantét, és tudom, hogy közel járok az igazsághoz!
- Boccaccio: Mi az oka annak, hogy Dantét sokan nem szeretik?
- Giotto: Különb náluk, s éreztette is, hogy különb. Azt hittem, ezt világosan látja mindabból, amit elmondtam. És most hadd kérdezem: miért érdekli ennyire Dante Alighieri története? Csak nem határozta el, hogy megváltoztatja Firenze véleményét a legnagyobb firenzeiről?!
- Boccaccio: De igen, uram. Ez a szándékom!
- Giotto: Ön képes rá, fiatalember... Azt mondta: *Isteni Színjáték*? Jó cím. Rajta fog maradni örökre...

EPILÓGUS

BOCCACCIO DANTE HŰSÉGÉRŐL BESZÉL A FIRENZEIEKNEK

Solon, akinek kebelét az isteni bölcsesség templomának tartották, azt mondta, hogy a jó köztársaságnak éppúgy két lába van, miképpen az embernek. A jobb láb semminemű vétket nem hagy megtorlatlan, a bal pedig minden jócselekedetet megjutalmaz. E példa nyomdokát a jelen való világ - különösen az én Firenzém lakosai - nemcsak helytelenül követi, hanem egészen el is rugaszkodik tőle, mert nálunk az erény minden jutalmát a nagyravágyás keríti meg magának. Aki józan szemmel vizsgálja a dolgokat, szívének nem kis bánatára kénytelen látni, hogy a vezető helyre, a magas hivatalokra gonosz és fonák erkölcsű férfiak emeltetnek, a jókat pedig elűzik, elnyomják és megalázzák. Másképp volt ez, míg Dante is prior volt Firenzében.

Tudni kell, hogy Firenzében ekkor két párt hadakozott: a gvelfek - másképpen pápapártiak - és a ghibellinek, azaz császárpártiak. A gvelfek ruháját vörös lilium díszítette, a ghibellinekét fehér. A gvelf úgy köszönt: „Éljen a pápa!”, a ghibellin úgy válaszolt: „Éljen a császár!”. A két párt sok bajt és bánatot okozott Firenzének. Egymás után pusztultak el a város bátor férfiai. Az utcákon minden reggelre halottak heverték. Békés polgárok sötétedés után gerendákkal zárták el kapuikat. Hölgyek nappal sem járhattak férfikíséret nélkül.

Az Arano hídján áll Mars isten szobra, mely mögül Guido Cavalcanti megtámadta Corso Donatit.

Firenzében gyakori volt a verekedés, arra azonban nem volt példa, hogy pártvezérek támadjanak egymásra. A ghibellin Cavalcanti híres vívónak számított, de a gvelf Donati derekasán védekezett. Mégis szomorú vége lett volna, ha nem siet segítségére a városi testőrség. A testőrkapitány lefegyverezte és a priorok elé kísérte mindkét lovagot. A firenzei városatyákat azonban kellemtelenül érintette Corso Donati és Guido Cavalcanti bíróság elé állítása. Hiába mondta ki a törvény, hogy a város élén álló hat prior köteles megőrizni pártatlanságát, lelkében mindegyik vagy gvelf volt, vagy ghibellin. Amellett Corso Donatit senki sem sajnálta, mert vad és erőszakos férfi volt, Guido Cavalcantit viszont becérték és szerették a városban, lévén az utolsó trubadúr Firenzében. Végül is a hat priorból öt nem vállalta az ítélethozatalt, s visszavonult a kényes ügytől. D'Agobbio podesta még a kecskéit is eladta, csak hogy valamilyen ürügye legyen távozni a városból.

A hatodik prior Dante Alighieri volt. Dante köztudomásúlag a császárpárthoz vonzódott, amellet - maga is költő lévén - jó barátság fűzte Guido Cavalcantinhoz. Viszont felesége Donati-lány volt, a vér szava tehát Corso Donatihoz kötötte. Mikor elterjedt a hír, hogy a pártvezérek ügyében Dante ítélkezik: városszerte fogadásokat kötöttek, ki lesz az elítélt, és kit engednek szabadon.

Három nap múlva annyi ember gyűlt össze a városházán, hogy a kis terem helyett ki kellett nyitni a nagyot, melyet épp akkor javítottak, s tele volt állványokkal. De a polgárok elzavarták a kőműveseket, s fölmásztak a gerendákra. Ilyen nagy volt a káröröm a firenzeiekben, előljárójuk szorultságát látván. Senkit nem érdekelt már a két vádlott, annál jobban a bíró. Legszívesebben azonnal megkérték volna Dantét, hogy ítélezéssel kezdje a törvénykezést, hadd tudják minél előbb: ki nyerte meg a tétet?!

Dante Alighieri alacsony ember volt, filigrán termetű, de nem hiszem, hogy ezt bárki is tudta volna, ha egyszer a szemébe nézett. Mert a tekintete tele volt az igazság bölcsességével s a gonoszság elleni utálkozással. Ez félelemmel töltötte el az embereket, s másként viselkedtek vele szemközt, mint a háta mögött. Most is, ahogy megjelent vörös talárjában, a priori felséjelvényeket viselve: egyszerre csend lett a teremben. A firenzeieket rettegés fogta el, nehogy ők is a vádlottak helyére kerüljenek, Dante Alighieri elé.

A prior először Cavalcantihoz fordult s megkérdezte, beismeri-e a támadás tényét, mint ahogy azt Corso Donati állítja.

- Beismerem - mondta Cavalcanti. - Megtámadtam és megöltem volna Corso Donatit, ha közben le nem fognak a testőrök, mert tudomásomra jutott, hogy Bonifác kezére akarja játszani a ghibellineket!

A firenzeiek között nagy zúgás támadt a pápa ilyen tiszteletlen említésére. Mert tudni kell, hogy Firenze népe lélekben gvef volt s rég behódolt volna a Szentszéknek, ha nem Corso Donati ösztökéli erre. Dante most a gvefhez fordult s megkérdezte tőle: valót állított-e Cavalcanti.

- Annyira valót - gúnyolódott az alattomos gvef -, hogy engem a pápa Őszentsége csapatai fognak kiszabadítani ebből a ghibellin patkányfészekből, ahol tollforgatókra bízják a törvényt kardforgatók helyett!

Szavaira nagy csendesség lett az igazság házában, annyira megdöbbenek a firenzeiek a fejük felett lógó veszedelemtől.

Ekkor Dante Alighieri felemelte a vesszőt, mely bíbor párnán előtte nyugodott s így szólt: „Nem szennyezem be számat annak a mocsoknak ismétlésével, amit a vádlottak kardja csinált. A gyűlölet csak addig tiszteletreméltó, míg az igazságtalanság ellen irányul. Firenzében már öncélú a gyűlölet s ez végveszélybe sodorta a várost. Guido Cavalcantit és Corso Donatit egyformán bűnösnek találtam s priori jogomnál örökös száműzésre ítélem” - fejezte be és kettétörte a könnyű fapálcikát. Aztán elhagyta a termet, hová soha többé vissza nem tért, éppúgy elhagyván a várost, mint ahogy maga mögött hagyta az igazság kettétört pálcáját: a kettészakadt Firenze jelképét.

Mert igazságos ítéletét azzal „jutalmazta” a város, hogy száműzte őt is, mint valami bűnözőt. Dante ettől kezdve bár „születésre nézve” firenzei, „erkölcsre nézve” nem az. A neki szánt Pantheon üresen áll ma is, az Úr 1373. esztendejében, mert Ravenna nem adja ki Dante holttestét Firenzének. Én mondom nektek, ha van jogos bizalmatlanság a földön, akkor ez az, mert ki hiszi el, hogy éppen holtában fogjátok a nagyságot felismerni, firenzeiek?!

Kálmán Mária elbeszélése
Megjelent: a Megtört Szavak c. antológiában
Alterra, 2006. 121-124.p.